

Dochters van de tijd

Armando Lucas Correa bij Boekery:

Het Duitse meisje
De verloren dochter
Dochters van de tijd

Armando Lucas Correa

Dochters van de tijd

Vier vrouwen, samengebracht door liefde,
in een wereld verscheurd door oorlog

Vertaald door Maya Denneman en Daniëlle Stensen

ISBN 978-90-225-9706-4

ISBN 978-94-023-1969-9 (e-book)

NUR 302

Oorspronkelijke titel: *The Night Travelers*

Omslagontwerp: © Laura Klynstra, bewerkt door DPS Design and Prepress Studio

Omslagbeeld: © Adobestock, DepositPhoto

Zetwerk: Mat-Zet bv, Huizen

© 2023 by emanaluC Production Corp. English translation copyright

© 2023 Nederlandse vertaling Meulenhoff Boekeryj bv, Amsterdam

Niets uit deze uitgave mag openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, internet of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor Emma, Anna en Lucas

Nachtreizigers hebben licht in overvloed.

Rumi

EERSTE BEDRIJF

7

Berlijn, maart 1931

In de nacht dat Lilith werd geboren, woedden er midden in de lente winterse stormen.

De ramen waren gesloten. De gordijnen dichtgetrokken. Ally Keller kronkelde van de pijn op de vochtige lakens. De vroedvrouw greep Ally's enkels beet.

'Nu komt het echt.'

Na deze wee, de allerlaatste, zou haar leven veranderen. Marcus, dacht Ally. Ze wilde zijn naam uitschreeuwen.

Marcus kon niet reageren. Hij was ver weg. Ze hadden alleen nog af en toe contact per brief. Ally was al bijna vergeten hoe hij rook. Zelfs zijn gezicht was tijdelijk in het donker verdwenen. Ze keek naar zichzelf op het bed alsof ze een andere vrouw was, alsof het lichaam dat daar aan het bevallen was niet van haar was.

'Marcus,' zei ze hardop. Haar gedachten werden steeds woeliger.

Na alles wat ze samen hadden doorstaan, na alles wat ze hadden gezegd en gedeeld, was Marcus een schaduw voor haar geworden. Hun kind zou opgroeien zonder vader. Misschien had haar vader haar eigenlijk nooit echt gewild. Misschien had dit altijd het lot van haar dochter moeten zijn. Welk recht had ze om zich erin te mengen?

In de nacht dat Lilith werd geboren, dacht Ally aan haar eigen moeder. Ze kon zich geen enkel slaapliedje herinneren, geen knuf-

fel, geen kus. Haar hele jeugd had ze een gouvernante gehad. Ze perfectioneerde haar handschrift en taalgebruik, breidde haar woordenschat uit en leerde juiste grammaticale constructies. Getallen waren een nachtmerrie, natuur- en scheikunde waren saai en van aardrijkskunde raakte ze gedesoriënteerd. Het enige waar ze van hield, was ontsnappen in zelfverzonnen verhalen die haar meevoerden op reis terug in de tijd.

‘Kom je weer bij ons in de echte wereld?’ zei haar moeder vaak. ‘Het leven is geen sprookje.’

Haar moeder liet haar haar gang gaan. Ze had aangevoeld hoe Ally’s leven zou verlopen en hoe machteloos ze was om dat tegen te houden. Gezien de kant die Duitsland op ging wist ze dat haar opstandige, koppige dochter een verloren zaak was. Achteraf gezien besepte Ally dat haar moeder altijd al gelijk had gehad.

‘Niet in slaap vallen.’ Haar gedachten werden onderbroken door de geërgerde stem van de vroedvrouw, wier handen onder een gelige vloeistof zaten. ‘Concentreer je, dan is het snel voorbij.’

De vroedvrouw was gepokt en gemazeld: ze kon prat gaan op de vereiste negenhonderd uur scholing en had meer dan honderd baby’s ter wereld geholpen.

‘Zonder één dode baby, geen enkele. Of moeder, ook geen enkele,’ had ze tegen Ally gezegd toen die haar inhuurde.

‘Ze behoort tot de top,’ had het bureau haar verzekerd.

‘Op een dag zal er een wet komen die bepaalt dat alle baby’s die in ons land worden geboren door een Duitse vroedvrouw worden gehaald,’ had de vrouw van het bureau eraan toegevoegd. Ze ging steeds harder praten. ‘Zuiverheid voor zuivere baby’s.’

Misschien had ik er eentje zonder ervaring moeten zoeken, die geen idee had hoe ze een baby ter wereld moest brengen, dacht Ally.

‘Kijk me aan!’ beet de vroedvrouw haar toe. ‘Als jij jouw deel niet doet, kan ik mijn werk niet goed doen. Dan bezorg je me een slechte naam.’

Ally begon te trillen. De vroedvrouw had blijkbaar haast. Mis-

schien wachtte er wel een andere zwangere vrouw op haar. Ze bleef er maar aan denken dat de vingers, de handen van deze vrouw in haar rondwroetten. Ze reddten het ene leven en vernietigden het andere.

In de nacht dat Lilith werd geboren, deed Ally haar best zich voor te stellen dat ze weer met Marcus in het appartement aan de oever van de rivier was: zij tweeën, verborgen in het maanlicht, plannen makend voor een leven als gezin, alsof dat überhaupt mogelijk was. Ze werden altijd overvallen door het ochtendlicht. Overrompeld sloten ze dan de ramen en trokken de gordijnen dicht. Zo konden ze in het donker blijven, waarvan ze hun toevluchtsoord hadden gemaakt.

‘Eigenlijk moeten we vertrekken,’ zei ze op een keer tegen Marcus toen ze lekker tegen elkaar aan in bed lagen.

Ze wachtte zwijgend op zijn reactie, wetend dat er voor Marcus maar één antwoord mogelijk was. Niemand kon hem van het tegendeel overtuigen.

‘De situatie hier is al slecht voor ons, laat staan hoe het in Amerika zou zijn,’ zei hij dan. ‘Met elke dag die verstrijkt zien meer mensen ons als de vijand.’

Ally vond Marcus’ angst abstract. Die hield zich schuil in verborgen krachten, als een vloedgolf die ze niet konden zien, maar die hen blijkbaar op een dag allemaal zou verzwelgen. Dus koos ze ervoor de akelige voorgevoelens van Marcus en zijn kunstenaarsvrienden te negeren; ze hoopte dat de storm voorbij zou trekken. Marcus droomde ervan in films te acteren. Hij had al meegedaan in een film, in een bijrol als muzikant, en hij had gezegd dat ze met hem mee moest gaan naar Parijs, waar hij hoopte voor een andere film gecast te worden. Maar toen werd ze zwanger en werd alles anders.

Haar ouders waren buiten zinnen. Ze stuurden haar naar hun lege appartement in Mitte, een wijk in het centrum van Berlijn, om hun schaamte te verbergen. Ze zeiden dat dit het laatste was wat ze

voor haar zouden doen. Hoe ze nu zou gaan leven was haar probleem, niet dat van hen. In de brief van haar moeder hoorde ze haar ferme, vastbesloten stem met de zangerige, Beierse klank. Daarna had Ally niets meer van haar gehoord.

Ally kwam erachter dat haar vader dood was door een overlijdensbericht in de krant. Dezelfde dag kreeg ze ook een brief over een kleine erfenis van haar vader. Ze stelde zich voor dat er in München gebeden zou worden, weesgegroetjes zouden worden gezegd, de gordijnen dichtgetrokken zouden zijn en er gekunstelde gesprekken gevoerd zouden worden die eindigden in gemompel. Ze dacht aan haar in rouw gehulde moeder, een rouw die op de dag van Ally's vertrek was begonnen. Ally was ervan overtuigd dat als haar moeder stierf, ze had bepaald dat het nieuws van haar dood niet openbaar gemaakt mocht worden, zodat haar dood onopgemerkt zou blijven en haar dochter niet de kans kreeg om om haar te huilen. Zelfs dat verdiende Ally niet. Haar moeders wraak zou stilte zijn.

Ze dacht terug aan hoe eenzaam ze zich had gevoeld in het enorme appartement in Mitte, dat ze verdwaalde in de gangen, dat de fletsgroen geschilderde kamers vol schaduwen waren, die haar zouden verslinden. En toen begonnen de brieven van Marcus te komen. *Dit land wil ik niet voor mijn kind, kom niet terug naar Düsseldorf, het leven wordt hier met de dag moeilijker. In Amerika willen ze ons ook niet. Niemand wil ons.* Soms waren het niet eens reacties op haar eigen brieven, maar hele schotschriften.

Een gil weerklonk door de kamer. Die kwam uit haar borstkas, haar dichtgeknepen keel, haar verstijfde armen. Ze had het gevoel dat ze in tweeën werd gescheurd. De stekende pijn in haar buik breidde zich uit naar haar hele lichaam en ze klampte zich wanhopig vast aan de spijlen van het bed.

'Marcus!' Haar brul, diep uit haar keel, liet de vroedvrouw schrikken.

'Wie is Marcus? De vader? Er is hier niemand. Kom op, niet stoppen, je bent er bijna. Nog één keer persen en je bent er!'

Haar lichaam verstijfde en toen trok er een rilling door haar heen. Haar lippen trilden en waren droog. Haar buik spande zich tot hij in een punt omhoogstak en kromp toen, alsof het levende wezen in haar was opgelost. Ze had een storm veroorzaakt. Ze voelde de windvlagen en de striemende regen. Donderklappen en hagelstenen beukten op haar in. Ze scheurde open. Haar buik trok samen. Ze spreidde haar steeds zwaarder wordende benen en toen kwam er iets uit haar, een soort weekdier. De geur van roest verspreidde zich door de stinkende kamer. Het lijfje had alle warmte van haar buik met zich meegenomen. Ze rilde.

Een lange stilte. Ally legde haar benen neer en deed haar ogen dicht. Tranen vermengden zich met zweet. De vroedvrouw pakte de nauwelijks bewegende baby bij de voeten en knipte de navelstreng door. Met de andere hand gooide ze de placenta in een schaal bloederig water, en ze waste op een hoekje van het bed de pasgeborene met lauw water.

‘Het is een meisje.’ De stem van de vroedvrouw weergalmde door de kamer, waar het voor de rest dreigend stil was.

Wat is er gebeurd? Waarom huilt ze niet? Ze leeft niet, dacht ze.

Haar keel brandde nog, haar buik bonsde. Ze voelde haar benen niet meer.

Op dat moment kermde de baby zachtjes, als een gewond diertje. Langzaam maar zeker werd het gekerm gehuil. Uiteindelijk werd het gebrul. Ally reageerde niet.

Intussen wreef de vroedvrouw de baby droog, meer ontspannen nu haar werk gedaan was. Toen ze de blauwachtige tint van het schone gezichtje zag, werd ze weer ongerust. Gebrek aan zuurstof, concludeerde ze. Voorzichtig deed ze de mond van de baby open en inspecteerde het paarse tandvlees. Ze vreesde dat er iets in de luchtpijp zat en stak haar wijsvinger in de piepkleine keel van de pasgeborene. Ze keek naar de baby en toen naar Ally, die haar ogen nog steeds gesloten had.

Het baby'tje bleef maar huilen, terwijl de vroedvrouw haar ruw in

een schoon laken wikkelde. Alleen haar gezicht kwam er bovenuit. De vroedvrouw perste haar lippen op elkaar en gaf de baby aan Ally alsof ze een onbekend voorwerp afgaf.

‘Het is een *Rijnlandbastaard*. Je hebt een *Mischling* ter wereld gebracht. Dit meisje is niet Duits, ze is zwart.’

Ally ging zitten en nam de baby op schoot. De pasgeborene werd onmiddellijk rustig.

‘Lilith,’ mompelde Ally. ‘Haar naam betekent “licht”.’

Zeven jaar later
Berlijn, maart 1938

Schemering.

‘Rennen, Lilith! Rennen, en kijk niet om!’ riep Ally met haar ogen stijf dicht. ‘Gewoon blijven lopen, niet langzamer gaan.’

De straatlantaarns wierpen zilverachtige stralen op de bankjes van hout en brons in Tiergarten. Ally draaide met gestrekte armen pirouettes en veroorzaakte zo een wervelwind van blaadjes. Heel even had ze de wereld tot stilstand gebracht en een beschermende wolk om zich heen gecreëerd. Toen ze haar ogen opendeed draaide het park; de bomen bogen zich naar haar toe en ze kon niet stevig blijven staan. Ze had het gevoel dat ze zou flauwvallen.

In het donker was Tiergarten, midden in Berlijn, net een labyrint. ‘Lilith?’ fluisterde Ally.

Haar dochter had het spelletje perfect gespeeld: ze was niet te zien.

Met de brede laan voor zich en de bomen achter zich slaakte Ally een zucht. Ze dacht dat ze alleen was, buiten de lichtkring van de straatlantaarn, maar toen ze zich omdraaide stond er een groepje in grijs uniform geklede jongemannen voor haar. Ze voelde de angst prikken. Misschien lukte het haar de tranen terug te dringen, haar mondhoeken omhoog te krullen, haar trillende benen en vochtige handpalmen te verbergen, maar de angst was er altijd. Die sijpelde op een of andere manier naar de oppervlakte en verzwakte haar. De

jager ruikt angst. Maar de geüniformeerde jongens glimlachten naar haar en hieven hun rechterarm als groet. Ze was het schoolvoorbeeld van een vitale, perfecte Duitse vrouw.

‘Sieg heil!’

Ze moesten eens weten, dacht ze.

De wolken werden uiteen geblazen door een windvlaag. Het licht van de maan bescheen haar, haar blonde haar en porseleinen huid. Ally straalde. Een van de jongens draaide zich om en keek naar haar, alsof ze een magische verschijning in Tiergarten was, een wal-kure op weg naar haar lot. De jongemannen marcheerden weg. Ze was weer alleen, in het donker.

‘Mama?’ Door de stem van Lilith ontwaakte ze uit haar verdo-ving. ‘Deed ik het goed?’

Zonder omlaag te kijken streek Ally met haar handen over het krullerige haar van haar dochter, die mee draafde naast haar. Alleen Ally baadde in het licht. Lilith bevond zich in de schaduw.

‘Kom, we gaan naar huis.’

‘Maar deed ik het nou goed, mama?’

‘Natuurlijk, Lilith, zoals elke keer. Je wordt alsmaar beter.’

In het donker liepen ze onopgemerkt verder. De voorbijgangers negeerden hen, niemand keek hen vol verbazing aan, perste zijn lip-pen vol walging opeen of sloeg zijn ogen medelijdend neer. Niemand gooide stenen of beledigde hen, en de kinderen renden niet achter hen aan, beschermd door hun zuiverheid, liedjes schreeuwend over de jungle of chimpansees.

Zodra het donker werd voelden ze zich vrij.

‘In het donker hebben we allemaal dezelfde kleur,’ mompelde Ally onder het lopen vaak tegen haar dochter, alsof ze een van haar gedichten voordroeg.

Ally was altijd aan het schrijven, waar ze ook was. Ze had geen pen of papier nodig; haar geest werkte sneller dan haar handen, ze ze altijd tegen Lilith. Ze droeg gedichten aan haar voor, gedichten met een muzikaal ritme, waar Lilith heel blij van werd.

‘Hoe bedoel je, mama?’

‘Ik bedoel dat de nacht aan ons toebehoort, aan jou en mij. Het donker is van ons.’

***

Zo rond Liliths zevende verjaardag begonnen Ally’s nachtmerries. Wat voor moeder droomt er nou dat haar kind doodgaat? dacht ze. Ze kon alleen zichzelf de schuld geven, omdat ze haar op de wereld had gezet. Omdat ze voortdurend op de vlucht waren.

In hun appartementencomplex, verborgen in een beschaduwde, doodlopende straat in Mitte, namen ze nooit de lift, maar altijd het donkere trappenhuis, zodat ze geen burens tegen het lijf liepen. Ze had de Strassers, die in hetzelfde blok woonden, horen klagen en de triomfen uit het verleden horen ophalen. De dag dat ze in het appartement trok, nog voor Lilith was geboren, hadden ze haar uitgenodigd voor een kopje koffie. De kamers stonden vol trofeeën die ze uit verre landen hadden meegenomen: sfinxen, fragmenten van stenen gezichten, wapens van klei en van marmer. Ze hielden van ruïnes. Frau Strasser ging verstikt door een korset door het leven, zodat ze altijd nijdig was en iedereen die zich niet kleepte zoals zij en haar schitterende kroost met de nek aankeek. Al na een paar passen snakte ze naar adem, en zelfs in de winter werd ze geplaagd door zweetdruppels die haar make-up dreigden te verpesten. Ze had twee dochters, allebei zo perfect als de zon. Het vrouwelijk ideaal, dat vaak de omslag sierde van *Das Deutsche Mädel*, het blad van de door iedereen vereerde Bund Deutscher Mädel.

Sinds de geboorte van Lilith ontliepen ze Ally. Op een dag had Herr Strasser zelfs het lef om naar haar te spugen toen ze elkaar op straat voor het appartementencomplex passeerden. Ally’s tas met fruit was op de grond gevallen; de appels rolden over de stoep en werden donker van het natte stof.

‘Die appels zijn nog schoner dan jij,’ zei Herr Strasser nadat zijn fluim bij haar voeten was beland.

Beledigingen werden niet langer verhuld. Ally was door de deur van brons en hout het gebouw binnen gegaan dat niet langer haar toevluchtsoord was. Ze zag haar burens, de Herzogs, met een bange blik appartement 1B binnengaan. Ze waren getuige geweest van haar vernedering en hadden waarschijnlijk medelijden met haar. Zij waren ook al heel vaak beledigd.

De Herzogs hadden een lampenwinkeltje bij metrostation Hackescher Markt. Ally had een keer overwogen de winkel binnen te gaan om te schuilen voor een ijskoude stortbui, maar had het uiteindelijk niet gedaan: op de etalage van de winkel zag ze de zes-puntige ster, met in het midden het meest aanstootgevendste woord waarmee iemand op dat moment beschreven kon worden, *Jude*. Ze boog haar hoofd en liep nat en rillend verder. Toen ze laatste uit de metro kwam, bekeek ze van een afstandje de restanten van het winkeltje. De ramen waren ingeslagen en alle lampen waren vernield. Overal lag glas. Het was onmogelijk om er niet op te trappen. Ze huiverde toen het onder haar voeten versplinterde; het maakte deel uit van de symfonie van de stad. Bij elke voetstap werden de fragmentjes tot stof vermalen, tot ze verdwenen waren. In Berlijn heeft niemand meer verlichting nodig, dacht ze en ze draaide zich om. Vanaf nu leven we allemaal in de schaduw, vermoed ik.

Ally was niet eens geschokt; niets raakte haar nog. Woorden maakten haar niet bang, evenmin als het spuug van Herr Strasser dat deed; dat was slechts sneu en hinderlijk.

Gelukkig was ze die dag alleen, zoals bijna elke middag. Ze had Lilith achtergelaten bij Herr Professor, haar buurman en leraar. Hij heette Bruno Bormann, maar ze noemden hem opa. Dat vond hij eerst niet leuk. ‘Ben ik zo oud dat je me opa kunt noemen?’ zei hij dan. Maar nu kondigde hij zijn komst in het appartement altijd aan met: ‘Opa is moe,’ ‘Opa heeft honger,’ ‘Opa wil dat iemand voor hem zingt,’ of: ‘Heb je nog een kus en knuffel voor opa?’

‘Weet je, Lilith,’ zei Herr Professor tegen haar toen ze samen lazen en ze vragen stelde over het lot, ‘je bent ouder dan opa. Je hebt een oude ziel.’

Ze aten bijna elke avond met z’n drieën, tenzij Herr Professor had afgesproken met zijn vroegere collega’s van de universiteit, waar hij ruim twintig jaar lang literatuurwetenschappen had gedoceerd. Er waren er niet veel over. Sommigen waren overleden, anderen waren naar Amerika gevlucht om te ontsnappen aan de afschuw en schaamte over wat er in hun land gebeurde. Herr Professor werd vroeger bewonderd; toegewijde studenten citeerden zijn literaire mijmeringen vaak. Toen hij docent werd, stelde hij zich voor dat hij ook met een bos grijs haar en een wandelstok nog steeds les zou geven en hij was vastbesloten daarmee door te gaan tot zijn laatste ademtocht. Maar de tijden waren veranderd. Angst en beschuldigingen waren binnengeslopen en hij vertrouwde de hoogleraren die waren gebleven en de nieuwe studenten niet. Deze boze jonge mensen besloten nu wat er in de heilige Duitse academie onderwezen zou worden en wat er voor altijd van het curriculum zou verdwijnen. De hoogleraren, faculteitsvoorzitters en zelfs de rector van de universiteit waren net zo bang om door een student gewraakt te worden als om door een verdwaalde kogel geraakt te worden. Op een ochtend trof hij na aankomst bij de universiteit een aantal lege boekenkasten aan in de bibliotheek; eerste edities lagen overal op de vloer en waren vertrapt.

‘In dit land worden boeken niet langer als nuttig beschouwd,’ zei hij tegen Ally. ‘Wie maalt tegenwoordig nog om het lezen van de klassieken? Hoelang gaat dit nog door, mijn lieve Ally? Jij en ik zijn overlevenden; we behoren tot een ander tijdperk. De nieuwe generatie wil alleen maar naar de toespraken, de tirades, van de Führer luisteren.’

Herr Professor, met zijn zachtaardige karakter en perfecte formuleringen, had een stem die resoneerde zonder dat hij hem hoefde te verheffen, en was in elke hoek van het huis te horen. Hij was

Liliths docent. Dankzij hem kon het meisje op haar vijfde al verbaazingwekkend vloeiend lezen en schrijven. Ze verslond boeken die ze niet volledig begreep en onderstreepte woorden op de pagina's van boeken die ze, zonder toestemming te vragen, uit de enorme bibliotheek van Herr Professor pakte.

De voordeuren van Ally en Herr Professor, die naast elkaar lagen, zaten zelden op slot.

‘Eigenlijk moeten we de muur tussen onze appartementen doorbreken. Dan zou opa niet bij jullie op bezoek hoeven komen,’ had Herr Professor een keertje plagend gezegd.

Lilith had geglimlacht bij dat idee toen ze bedacht dat ze dan naar believe in zijn bibliotheek kon struinen, niet alleen nadat de duisternis was ingevallen. Alleen dan mocht ze het appartement verlaten, waarbij ze ervoor moest zorgen dat de spoken – hun benaming voor de burens – haar niet zagen.

Ally wist maar weinig over het leven dat Herr Professor had geleid voordat ze elkaar hadden ontmoet, maar ze zag hem als een onmisbaar onderdeel van het hare. Ze wist dat hij een keer, in zijn woorden, ‘een stomme fout had begaan’. Dat wilde zeggen: verliefd was geworden. Ze had hem nooit uitgehoord om details te weten te komen.

‘Zulke fouten kunnen de loop van je leven veranderen, maar gelukkig worden we normaal gesproken niet twee keer verliefd. Eén keer is genoeg,’ had de oude man gezegd.

Op dit moment was Lilith verdiept in een in leer gebonden boek, dat in een raadselachtige taal was geschreven en de titel *Eugenics* droeg, een woord dat ze niet hardop durfde te zeggen. Ze keek aandachtig naar de illustraties van menselijke lichamen, ziektes, misvormingen, perfectie en imperfectie en bleef hangen bij het smetteloze gezicht van een meisje.

‘Opa, ik wil dat je me Engels leert. Vandaag, nu.’

‘Als ik jou Engels leer, is dat niet zodat jij dat boek kunt lezen, maar zodat je de grootste Engelse dichter kunt lezen.’

Die avond lazen ze voor het eerst hardop Shakespeares sonnetten, die in ouderwets Engels waren geschreven, zonder te proberen de betekenis te doorgronden.

‘Om een taal te leren moet je als eerste de muzikaliteit ervan bevatten, je tong uit de knoop halen, je gezichtsspieren ontspannen,’ legde Herr Professor uit. ‘Dan volgt de rest te zijner tijd.’

Lilith begon te stralen, opgewonden door deze spannende nieuwe wereld die zich zojuist voor haar had geopend. ‘Kom, we gaan mama zoeken, zodat ze naar ons kan luisteren!’

‘We kunnen je moeder beter met rust laten. Ze moet heel veel schrijven. Dat doet haar goed, vooral als ze moe is.’

‘Het is mijn schuld dat mama niet slaapt.’

‘Nee, Lilith. Het is de schuld van de Führer, doordat hij gelooft dat hij Odin is. Jij hebt er niets mee te maken.’

‘Mama vindt het niet fijn als we zijn naam noemen...’

Vanaf het moment dat ze wakker werd, bracht Lilith bijna al haar tijd met Herr Professor door. Ze lunchten samen, en het meisje werd betoverd door zijn verhalen, die varieerden van de gloriën van het oude Babylon tot de Griekse mythologie; eindeloze toespraken over goden en halfgoden, of de Dorische tempels van de Akropolis, die plotseling in de Perzische oorlogen konden eindigen. Herr Professor praatte net zo lief over Aphrodite, Hephaistos en Ares en hun plek in de tempel voor de twaalf Olympische goden, als over de strijd tussen de Nubiërs en de Assyriërs.

Op een middag trof Herr Professor Lilith aan voor de spiegel in de badkamer, de enige plek in zijn appartement zonder boeken. Het meisje boog zich dicht naar het glas toe, alsof ze een oplossing probeerde te vinden voor haar twijfels terwijl ze langzaam over haar haar en wenkbrauwen streek. Toen ze doorkreeg dat Herr Professor naar haar keek, schrok ze.

‘Mama is heel knap.’

‘Jij ook.’

‘Maar ik lijk niet op haar. Ik wil op haar lijken.’

‘Je hebt hetzelfde profiel, dezelfde lippen, je ogen hebben dezelfde vorm.’

‘Maar mijn huid...’

‘Je huid is prachtig. Moet je eens zien hoe mooi hij straalt vergeleken met die van mij.’

Ze gingen samen voor de spiegel staan. Lilith maakte haar krullen los. Herr Professor streek de grijze haren van zijn voorhoofd en bewoog zijn hand over zijn buik.

‘Ik moet iets aan deze buik gaan doen, hij wordt met de dag dikker. Ik ben dan wel oud, maar ik heb in elk geval al mijn haar nog!’

Ze moesten lachen. Lilith vond Herr Professor net een vriendelijke reus die over hen waakte.

Op sommige dagen beklom hij de houten ladder naast de kleerkast in het kamertje naast de keuken. Staand op de bovenste tree gaf hij dozen aan die bekleed waren met rood fluweel. Daar bewaarde hij de familiefoto’s in die zijn moeder, een lange, robuuste vrouw, in haar laatste jaren had gesorteerd. Lilith vond het heerlijk om door de foto’s van onbekenden te snuffelen, mensen van zo lang geleden dat zelfs Herr Professor hun namen niet meer wist.

‘De kleine Bruno was bang voor het donker,’ zei hij op een keer en hij wees naar een foto van zichzelf als peuter. ‘Zo dapper zijn we helemaal niet, hè, Lilith?’

Het meisje barstte in lachen uit toen ze op een van de foto’s een kale, mollige baby zag die op een kanten kussen was neergezet.

‘Je hebt al een knorrig gezicht sinds je geboorte! Dat kan niemand anders zijn dan jij.’

‘We zijn allemaal baby’s geweest, en voordat we sterven gaan we terug naar die tijd, en worden we afhankelijk van iemand die alles voor ons doet.’

‘Maak je maar geen zorgen, opa. Ik zorg wel voor je.’

’s Avonds laat, als Lilith naar bed was, zetten Ally en Herr Professor altijd een pot thee om de slaap nog even op afstand te houden. Ze zwegen; ze hadden geen behoefte aan woorden om met